

מצילים את הנישואים: איך ניקוד מילה אחת משנה חיים?

בעל אומר לאשתו: "הזמנתי חבר לארוחת ערב".

"מה? השתגעת? אני הרוגה מהעבודה, אין לי כוח לבשל והבית הפוך מכביסה ומשחקי ילדים". -
 "זהו, האידיוט רוצה להתחתן ואני רוצה שהוא יתרשם איך זה נראה..."

מה הטיפ שתיתן לילדיך לקראת החתונה? כיצד תנסח את הכלי החשוב ביותר לשגשוג מערכות יחסים, בתקופה המאתגרת הזו, כששיעורי הגירושים גואים והחיים בתוך חלק מהבתים מלאי מתח?

יש לי חלום: להגדיר מפת דרכים לניהול מערכות יחסים מאושרות על פי השקפת התורה. הבה נעשה זאת, באמצעות ויכוח עז ותוסס על **ניקוד מילה אחת בתורה**. לא מדובר אפילו בדיון על קיומה או משמעותה של מילה, אלא רק על צורת הניקוד הנכונה שלה ומסתתרת כאן תובנה משנה עולמות.

פרשת כי תצא היא הפרשה העשירה במצוות בכל התורה. יש בה 74 מצוות, כמניין "עד", ויותר מעשרים קשורות בדיני אישות (אשת יפת תואר, ייבום וחליצה, אונס ומוציא שם רע ועוד) וכמובן, דיני גירושין ונישואין שנאמרים לראשונה בפרשתנו. במרכז הפרשה מופיעה מצוות "השנה הראשונה":

1. דברים כד,ה: כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר, נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח.

חתן בשנה הראשונה לא מתרחק מביתו. הוא מקדיש את חודשי הנישואים הראשונים לשהייה קרובה ורציפה עם כלתו. בראש ובראשונה, אסור לו לצאת למלחמה ולהתנתק רגשית מהבית, אבל התורה מוסיפה ומדגישה: "ולא יעבר עליו לכל דבר". היינו שאסור לו להתרחק **לשום מטרה**.

ההדגשה בולטת יותר לאור העובדה, שאצל האחרים שחוזרים מהמלחמה על פי קריאת הכהן - כמו חתן ארוס (ולא נשוי), איש שבנה בית או נטע כרם ולא ירד אליהם - לא מופיעה התוספת הזו.

לומדים מכך שני חיובים: א. לא רק שהנשוי אינו יוצא לחזית הקרב, הוא אינו מסייע במטרות קלות בעורף, כמו העברת מים ללוחמים ויישור הדרכים, שזה מותר אצל שבי המלחמה האחרים.

רש"י: לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים. אבל החוזרים על פי כהן, כגון בנה בית ולא חנכו, ארש אשה ולא לקחה - מספיקין מים ומזון ומתקנים הדרכים.

מעבר לכך, הרמב"ם וספר החינוך כותבים, שזה ציווי נצחי בכל הקשרי החיים: נשוי בשנתו הראשונה אינו מתרחק מהבית, אפילו לא למסחר וללימודים ולעניינים אחרים.

ספר המצוות להרמב"ם עשה ריד: להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה, שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא. שם לא תעשה שיא: הזהירונו מהוציא החתן מביתו שנה אחת כולה, לטורח מן הטרחים, לא לצבא ולא לזולתו, אלא נסלק ממנו כל טורח וכל משא שיהיה חייב לעזוב ביתו...

מה מטרת ההתקשרות בשנה הראשונה? למה לא מספיק החופש של השבע ברכות?

תרגום יונתן: 'ושמח את אשתו אשר לקח' – וְיִחַדְי עִם אֲנִתִּיָּה.

התרגום יונתן כותב כי המילה "ושימח" נקראת כמו "וְשִׂמַח עִם אֲשֶׁתוֹ". על החתן להיות קרוב עם אשתו במשך השנה הראשונה כדי לשמוח ביחד. ספר החינוך מרחיב:

ספר החינוך מצוה תקפב: נצטוונו שישמח החתן עם אשתו שנה אחת, כלומר שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה ולא לעניינים אחרים ... כדי להרגיל הטבע עמה ולהדביק הרצון אצלה ולהכניס ציורה וכל פעלה בלב ... כי כל טבע יבקש ויאהב מה שרגיל בו, ומתוך כך ירחיק דרכו מאשה זרה.

אהבה צריכה זמן. אהבה היא אירוע שהולך ומתפתח כתוצאה מהשהייה משותפת. בניגוד לחלומות הצעירים על "אהבה ממבט ראשון" ופרפרים בבטן כשפוגשים את הנפש התאומה, התורה חותרת מעבר, לאהבה גבוהה יותר: רגש שמהותו **ביטחון ושקט ונאמנות מלאה**, ואהבה מהסוג הזה דורשת זמן. היא נוצרת **מהיכרות והתרגלות** לשיגינות הצד השני.

תחשבו על ההבדל בין החתן והכלה שעומדים תחת החופה ובין ההורים שמלווים אותם. שני הזוגות נרגשים עד כלות: החתן והכלה שרוצים לפרוץ בריקוד, והאבא והאימא המאופקים, שרק מביטים אחד בשני בלי להוציא מילה. מי אוהב יותר? מי קשור יותר? התשובה ברורה, וזה ההבדל בין התאהבות ראשונית ובין אהבה שצומחת מתוך החיים.

[אגב: שיטתם של התרגום יונתן והחינוך, מתמזגת עם דרשה מפורסמת של רש"ר הירש. הפעם הראשונה שנאמרת בתורה המילה המפורשת "אהבה" היא¹: "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה". וכאן עולה השאלה מה החידוש ש"ויאהבה"? הרי כלשון הרד"ק "רוב בני אדם אוהבים נשותיהם?"

רש"ר הירש מציג תפישה יסודית: התורה חותרת לאהבה שצומחת מתוך החיים. אהבה של הגנה וביטחון ונאמנות אמיתית. לכן מדגישה "ותהי לו לאשה ויאהבה". הם זכו לאהבה כזו שמופיעה אחרי הנישואים, מתוך ההרגל ושותפות החיים. בלשונו: "ככל שהוסיפה להיות אשתו - כן גדלה אהבתו!". וכדוגמת נישואין אלה של הבן היהודי הראשון, כן נוסדים הנישואין בישראל: לא על יסוד התשוקה, אלא על פי **שיקול התבונה**: הורים וקרובים נמלכים אם הצעירים מתאימים זה לזו (ויכולו לבסס קשר מתוך שותפות ונאמנות) ומשום כך גוברת האהבה ככל שהם מרבים להתוודע זה לזו. אך רוב הנישואין בעולם הלא-יהודי נגמרים על פי מה שהם קוראים 'אהבה', ואין אלא להציץ בתיאורי הנבולות הלקוחים מהחיים כדי להיווכח מה רבה התהום בין 'אהבה' שלפני הנישואין לבין זו שלאחריהם. 'אהבה' זו הייתה עיוורת ועל כל שעל בעתיד – אכזבה. לא כן הנישואין בישראל שעליהם נאמר 'ותהי לו לאשה ויאהבה' – שם החתונה איננה שיא הפריחה, אלא **השורש והמקור לאהבה**.

בהערה² הובאה העשרה נהדרת].

כאן בא רש"י ותוקף בחריפות יתירה את דברי התרגום יונתן:

רש"י: 'ושמח את אשתו' – ישמח את אשתו, ותרגומו יחדי ית אתתיה. והמתרגם (יונתן) 'ויחדי עם אתתיה' טועה הוא, שאין זה תרגום של 'ושימח' אלא של 'ושמח'.

אל תעלה בדעתך שהכוונה לשמוח יחד, אלא המצווה אחרת לגמרי: להישאר בבית שנה שלמה כדי **לשמח אותה**. לדאוג לה ולהעניק לה תשומת לב. שיטת רש"י כתובה בנחרצות יותר בספר הזוהר:

¹ מעניין שאצל אברהם ושרה לא מוזכר הביטוי "אהבה". [אולי כי לא הייתה פניות לאהבה במובנה הרגיל. הם חיו בתוך סערה מהפכנית, כמשני עולם ומבשרי האמונה המונותאיסטית. ביחד עברו חיים של טלטול, עזיבת משפחה ומולדת, מאבק ללידת ילדים וגידולם נאמנים לחינוך היהודי והתמודדות עם עשרה ניסיונות. כך שאצל אברהם ושרה היה בעיקר שותפות גורל ועבודת צוות שעמדה במבחן החיים].

אצל יעקב ורחל מוזכר הביטוי "אהבה" עוד לפני שהתחתנו, "ויאהב יעקב את רחל". זה המודל של אהבה ממבט ראשון, מתוך תחושה עמוקה שנולדנו זה עבור זה, כפי שבא לידי ביטוי בכך שיעקב עבד עבורה 14 שנים בשדה (ואחר כך הלכה האהבה והתפתחה עוד לאורך החיים). סיפור חריג מאין כמותו. אצל יצחק ורבקה מוזכר האמצע: "ותהי לו לאישה ויאהבה", אהבה אחרי החתונה, כבפנים.

² מספרת הגברת חנה שרפשטיין: "כנערה בגיל השידוכים, נפגשתי עם בחורים, אבל לא התקדמתי עם אף אחד. נכנסתי לפגישה אצל הרבי והוא התעניין מה קורה בנושא השידוכים? עניתי שנפגשתי עם כמה בחורים, אך אינני רואה את עצמי בונה עתיד עם אף אחד מהם. הרבי שאל לדעתי על בחור מסוים והוכיחי תדהמה. פגשתי אותו קודם לכן. הרבי הציע שם של בחור נוסף ועוד אחד... כולם בחורים שפגשתי. הסמקתי, אך הנעתי ראשי בשלילה. על כל אחד היה לי הסבר מדוע אינו המתאים עבורי".

התגובה של הרבי הייתה מופלאה: "את קוראת יותר מדי ספרות יפה ולכן מחפשת דבר שאינו קיים. אהבה היא איננה אותו רגש סוחף ומסנוור המתואר ברומנים. אלו חומרים דמיוניים שמתארים מציאות שאינה קיימת. אהבה הינה רגש ההולך ומתפתח במהלך החיים. האהבה שאת חשה ככלה צעירה, אינה אלא התחלה של אהבה אמיתית שפירושה הוא שותפות, אכפתיות ומתן כבוד הדדי. היא פורחת באמצעות הפעולות הקטנות של החיים בצוותא. כאשר חייהם של שני אנשים מתלכדים לכדי פרשת חיים אחת, מגיע כל אחד מהשניים, במשך הזמן, להרגשה שהוא חלק מן הזוג, עד שאינו יכול לתאר את החיים בלעדיו – זוהי אהבה".

זוהר כי תצא רעה, א: השמחה לא שלו היא, אלא שלה, דכתיב 'ושמח את אשתו' – ישמח לכלה.

אבל עולה השאלה, למה לנקוט בביטוי החריג (שמופיע פעמים יחידות בכל רש"י על התורה) "טועה הוא"? הרי מדובר בעוד ויכוח פרשני שיש כמותו רבבות? במיוחד שלא מדובר בעוד פרשן, אלא בגדול הגדולים, שהגמרא אומרת (סוכה כח, א) שעוצמת קדושת הלימוד שלו הייתה כזו, שכל עוף שפרח מעליו היה נשרף, מחמת שהיו סוכים עליו מלאכי השרת לשמוע את לימודו?³

שמעתי הסבר חזק וזאת נקודת עיונו: מדובר **בהבהרה קריטית**. כאן רמוז שורש הטעות של הצעירים והדרך לתיקונה. לא תרגום יונתן בן עוזיאל 'טועה', אלא **כל אחד** נוטה לתרגם ולטעות כך.

ב. השאיפה היא לשמוח יחד, להגיע למצב של שקט וביטחון והבנה הדדית. אבל היעד הזה לא מושג מאליו. אהבה היא לא אירוע ספונטני שמתרחש מעצמו, אהבה לא מוצאים – אהבה יוצרים. כדי להגיע אל היעד, נדרש לקיים את מה שרש"י מצווה: **"לשמח את האשה"**, ואז זוכים **"לשמוח עמה"**.

נישואים מבוססים על מילה אחת: **"ערך"**. **לקבל הערכה**. אנשים מתחננים כדי לממש את עצמם, כדי לצמוח ולהקים קומה נוספת של עצמם. ולשם כך הם רוצים להיות קיימים, להיות חשובים בעיני מישהו או מישהי. הבית הוא ארמון בו גרים מלך ומלכה וכל אחד מבני הזוג הוא הגיבור היחיד.

נחזור אל ימי בניין הקשר: כיצד שכנענו את הזולת להאמין באהבה שלנו? מה היו האקטים שגרמו לנו להאמין בו? חשבנו מבוקר עד ערב איך **להעניק לו ערך**, כיצד לשדר שהוא **חשוב**, משמעותי וייחודי. זכרנו את יום ההולדת שלו וביררנו מה יפתיע אותו.

2. מהר"ל נתיבות עולם ב נתיב אהבת ה פרק א: בכל מקום שהדבר מתאווה אל דבר שהוא הפכו, הדבר הזה מפני שישלם באותו הדבר ומכיון שישלם בו נעשה עמו דבר אחד ומצד זה האהבה.

כל כך הרבה נכתב על השאלה "מהי אהבה"? מה מניע את כמיהת הדבקות של שני אנשים? לדעת המהר"ל, זה הרצון במישהו שישלם אותי ויאפשר לי לבטא בצורה מקסימלית את האישיות שלי.

לכן הדרך לשמוח יחד, עוברת דרך העובדה שבתחילה **משמחים האחד את השני**. נותנים, מתמסרים ומגדילים את הזולת בעיני עצמו – ואז זוכים לשמוח יחד. מנגד, מערכת נישואים מתחילה לפרפר כאשר הרעב הנפשי לערך – לא מתממש. כאשר צד אחד מרגיש לבד, שקוף ולא נְרָאָה. זה מתחיל בקטע פשוט: ויכוח קטן בו צד אחד החניק את רעהו. יומיים אחרי החתונה, היא רצתה ללכת להורים שלה ואתה אמרת: "מה פתאום, עזבי אותי מההורים שלך". או אתה אמרת: "הזמנתי חברים לארוחת ערב" והיא אמרה: "לא סובלת את הזוג הדפוק הזה", ומאז משהו לא חזר לעצמו.

הנה מקור מדויק ועוצמתי, שמצדיק לבדו את כל השיעור:

שמות כא, י: שארה, כסותה ועונתה לא יגרע.

התורה מטילה על הגבר שלוש חובות כלפי אשתו: לספק מזונותיה, לקנות לה בגדים ותכשיטים ולבוא אליה כדרך כל הארץ. החובה האחרונה נקראת "עונה". אבל למה כך? בפשטות, משום שחובת אישות תלויה "בעונות מוסכמות" ובזמנים ידועים. אבל הצמח צדק כותב הסבר מרומם את הנפש:

³ ישנה סגולה (שאישי לא יודע מקורה..) להתפלל בקברו של התנא יב"ע בעמוקה, להקמת בית בישראל. ליצני הדור אומרים כי כשם שהעופות מעליו היו נשרפים, כך השהות על קברו שורפת את 'הציפורים בראש' של הרווקים ומסייעת להתמקד בעיקר...

אבל ראיתי דבר יפה לחביבותא דמילתא: התרגום יונתן מפרש פירוש מקורי וחרף על הפסוק הבא בתורה אחרי הפסוק שלנו ("ושמח את אשתו וגו'"): "לא יחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל". הפירוש הפשוט הוא שאסור לקחת מהעני כמשכון את הרחיים, שהיא האבן השטוחה עליה מניחים את גרעיני החיטה לטחינה, ו"הרכב" הוא האבן העליונה הצרה שמסובבים מעל הגרעינים, שכן הם אוכל נפש. תרגום יונתן מפרש: "הריחיים רמז לאשה, ורכב רמז לאיש, ולא לעכב את הקשר בין חתנים וכלות, וכל הכופר בזה ... כופר בחיי העולם הבא". היינו שאסור לקלקל ולעכב שידוך בין חתן וכלה, והחוטא בזה מפסיד עולם הבא. בכך מובן מדוע המעוכבים מתקבצים אצלו ומייחלים לתפילתו.

אור התורה שמות ד א'שיד: עונתה מלשון 'יעננו ביום קראנו', 'והיה ביום ההוא אענה נאום ה'."

"עונה" מלשון "היענות". עיקר חובת הבעל לאשתו היא להיות שם בשבילה, לתת לה את מה שהיא רוצה לקבל, ולא את מה שהוא רוצה לתת. להתעלות מעל גבולות האגו ולהעניק לה את ההרגשה שעבור אדם אחד בעולם, היא הדבר היחיד שקיים⁴.

היום זה מדעי: ד"ר ג'ון מרדכי גוטמן הוא יהודי תלמיד חכם מארצות הברית, שנחשב לאחד מחוקרי הזוגיות החשובים בעולם. השאלה שמעסיקה אותו כבר ארבעים שנה היא: מה הגורם החשוב לשרידות קשר? ממרום ניסיונו, הוא יכול לשבת עם זוג לפגישה קצרה ולהעריך את הסיכויים שלהם לשרוד עוד שלוש שנים. מקורביו אומרים שההצלחה שלו עומדת על יותר מתשעים אחוזים.

במחקר שנערך בשנת 1990, גוטמן אסף 130 זוגות טריים למקום שנראה כמו אתר חופש ובילוי וצפה בהם בזמן שעשו את מה שזוגות עושים בחופשה: בישול, ניקיון, האזנה למוזיקה, אכילה ושיחות. גוטמן זיהה תגלית מכרעת שמגלה מדוע מערכות יחסים משגשגות ואחרות נחרבות.

לאורכו של היום היו הזוגות שולחים "בקשות חיבור" זה לזו. נניח שהבעל חובב ציפורים והבחין פתאום בחוחית (ציפור שיר קטנה) מעופפת בחצר. הוא אמר לאשתו: "תראי את הציפור היפהפייה הזו בחצר". הוא ביקש סימן להתעניינות או תמיכה מצידה. גוטמן גילה שהתגובה של האישה לבקשה הפשוטה הזו סיפרה את כל הסיפור. היא חשפה את התשובה לשאלה, האם האישה חושבת שהצעותיו של הבעל הן חשובות כדי להיכנס לשיחה?

הזוגות שהיו יחד לאחר שש שנים, היו אלו שהפנו את ראשם להצעות בן הזוג 87 אחוזים מהזמן ו-9 מתוך 10 הפעמים תמכו בצרכים הרגשיים של בני הזוג. לעומתם, זוגות שהתגרשו תוך 6 שנים היו אלו שהפנו את ראשם להצעות רק ב-33 אחוזים מהזמן ובשאר התעלמו מקריאות בן הזוג. הנה כי כן: הסיפור הגדול של הנישואים הוא כדברי הצמח צדק, היכולת להיענות לצרכי הזולת.

אנקדוטה (ועוד סיפור בהערה⁵): אחרי שנפטרה רעייתו של הרב שלמה זלמן אויערבאך, הציעו ילדיו להמשיך לדאוג לו, ובין היתר, להכין את הסלט שהיה אוכל לארוחת צהריים. הוא אמר שלא צריך כי הוא לא מחבב את הסלט. הם שאלו: "הרי אכלת אותו יום-יום במשך שישים שנה?". הוא ענה: "האמת היא שלא אהבתי אותו אף פעם, אבל הרבנית הכינה והייתי אוכל..."

בהערה⁶ הובאה העמקה חשובה בנושא.

⁴ דוגמה מרשימה לנתינה כזו: בפרשת ויצא מסופר כי יעקב עבד שבע שנים בשביל רחל. אחר כך מוסיפה התורה פסוק תמוה (בראשית כט, כ): "והיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה". שבע שנות ההמתנה לרחל עברו ביעף כימים אחדים, "באהבתו אותה". וכל אחד תמה: הרי כל רגע של המתנה אמור להידמות כנצח? נתאר חתן שממתין לכלתו בשדה תעופה ושומע את הקריין מכריז כי חל עיכוב בטיסה והיא תנחת עוד שבע שנים, הרי השנים יהיו הארוכות בהיסטוריה?

הרמב"ן עונה חידוש (בראשית כט, כ): "בראותו את רחל כי רועה היא, חמל עליה שלא תשוב לרעות צאן עוד והיה הוא רועה אותן באהבתו אותה". ההתחייבות לעבוד בשדה הייתה לעבוד במקום רחל. הבנות של לבן עבדו בשדה ויעקב לקח על עצמו את ההתחייבות שלה. כך שלא הייתה כאן המתנה עקרה לרחל, אלא נתינה רבת עוצמה שעברה על יעקב באושר, "כימים אחדים", כשזכר שהוא פוטר את רחל מעבודתה הקשה.

וזו הדרך לאהבה: קודם לשמח את האישה, ואז זוכים לשמוח עמה יחד.

⁵ שמעתי מהרב יוסף יצחק ג'ייקובסון, כפי ששמע מהרב גרונר: בימי השבעה על הרבנית חיה מושקא, הרבי שהיה בבית והיה עולה אחרי התפילות לשהות לבדו בקומה העליונה. המזכיר, הרב יהודה לייב גרונר ע"ה, נשאר בקומה הראשונה, להיות מוכן אם הרבי יבקש עזרה כלשהי.

דלת הבית נפתחה ונכנסה האחות הרפואית הגויה שסייעה לרבנית. היא מזגה כוס תה, התיישבה על יד השולחן ופרצה בכי. הרב גרונר אמר באמפתיה: "את בטח בוכה על האישה המקסימה שהיא הייתה". היא ענתה: "אני בוכה עליו, על הרבי. כשהוא היה נכנס הביתה מדי ערב, קומתו הייתה שפופה, לעתים קרובות היה נראה חוור ועייף מהמשא האדיר שמונח לו על הכתפיים. אבל אז, כשהיה מתיישב על יד השולחן לכוס תה עם הרבנית, קומתו הייתה מזדקפת. אלו היו דקות יחידות שפניו האירו. הרבנית לקחה ממנו את הצרות והקלה את המשא... עכשיו הוא נשאר רק עם הלחץ שאתם תייצרו לו..."

⁶ הפסיכולוג היהודי האמריקאי, אברהם מאסלו, יצר את "פירמידת מסלאו", שנועדה לברר מה בני אדם צריכים? מה אנשים זקוקים כדי להיות מאושרים ויצרניים? התיאוריה גורסת כי לבני האדם יש סולם צרכים בסיסי ואם נאסוף חמישה אנשים מהעולם כולו, נגלה שהם טרודים, מודאגים ונלהבים מאותם צרכים בדיוק.

כעת נבין שתי שאלות. ראשית, תמיהה מפורסמת: שלמה המלך הוא המומחה הגדול לענייני זוגיות. לפי המסורת, היו לו אלף נשים מכל התפוצות ומכל הסגנונות - יהודיות, נוכריות שהתיירו, מהארץ ומחו"ל, פשוטות ונסיכות. החכם סיכם את התובנה שלו על זוגיות בשני משפטים:

בספר משלי אמר: "מצא אישה – מצא טוב". נישואים הם הטוב המושלם. מי שמצא אישה – אינו צריך יותר כלום. מאז המצאת הנורה החשמלית – לא היה טוב כזה... אך בספר קהלת כתב: "ומוצא אני מר ממוות את האישה". אישה?! נישואים?! המוות עדיף.

ובכן, כיצד אדם אחד – חכם מכל האדם – מתייחס בצורה כה קוטבית למערכת נישואים? השאלה יותר מסובכת. הגמרא מספרת (ברכות ח,א) כי בארץ ישראל היה מנהג: כאשר אדם נשא אישה, היו שואלים אותו שלוש מילים: "מצא או מוצא?" היינו 'מצא אישה מצא טוב' או 'מוצא אני מר ממוות'. וזה תמוה: וכי רוצים להרוס את שמחת החתן?! האם יש חתן שכלתו אינה המושלמת בתקופת נישואיו?!

נראה שזאת לא הייתה שאלה, אלא **אמירה והבהרה**. ברגעי הבניין בהם מקימים החתן והכלה את חייהם החדשים, אומרים להם: דעו שאפשר לחוות חיי נישואים כמו "מצא" וכמו "מוצא".

פסוק אחד אומר "מצא אישה". מדובר באדם שיודע שיש עוד מישהי בבית. הוא לא התחתן עם עצמו, אלא עומדת לפניו אישה שהיא כל עולמו והוא מתמסר לטובתה. לפעמים זה קל יותר ולפעמים פחות, אבל הוא זוכר את התחייבותו להעמידה במרכז חייו. במקרה הזה – "מצא טוב". שכן "ככל שנותנים יותר – מקבלים יותר". בהתחלה הוא משמח אותה ואחר כך הם שמחים יחד.

הבעל השני הוא "מוצא אני", הוא התחתן כדי למלא את עצמו, כדי למצוא מישהי שתדאג לו לאחר שלא ימא שלו נמאס ממנו... היא תמשוך לכיוונה והוא ימשוך לכיוונו והבלגן יהפוך להיות "מר ממוות".

כעת נבין רמב"ם יסודי **בהלכות אישות פרק טו: צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו [יותר מאשר מכבד את עצמו], ואוהבה כגופו [כמו שאוהב את עצמו] ואם יש לו ממון, מרבה בטובתה כפי ממונו, ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רגז. וכן ציוו על האישה, שתהיה מכבדת את בעלה יותר מדי [יותר מכפי שהוא מבקש].**

הרמב"ם מציג שתי תכונות, שהן אבני הבסיס של כל קשר זוגי: כבוד ואהבה. בני זוג נדרשים לכבד האחד את השני, וכן להעניק אהבה, התמסרות ואכפתיות זה לזה.

הדבר המעניין הוא שהרמב"ם מקדים את **הכבוד לאהבה**. בעוד שאנשים בטוחים שאהבה היא הכול ובלעדיה לא נשאר דבר, הרמב"ם בונה סולם ערכים אחר וקובע שבראש הפירמידה עומד יחס מכבד. גם מבחינה כמותית כותב הרמב"ם, שאדם חייב לכבד את אשתו יותר ממידת הכבוד שדורש לעצמו, בעוד שלגבי האהבה הוא אומר שמספיק שיעניק לאשתו את מידת האהבה שרוצה לקבל בחזרה.

אלא המילה "כבוד" היא מלשון "**כובד**", **משקל**, בעוד שההיפך מכבוד הוא "נקלה", מלשון "קל", חסר משמעות. בית איתן הוא זה שבני הזוג מעניקים זה לזה חשיבות, מפנים לו מקום ומתייחסים אל

הצורך הבסיסי ביותר הוא **פיזי**: אוכל, בית ותנאי אקלים נוחים. אדם שמרגיש חסר בצרכים הפיזיים שלו, אינו מסוגל לחשוב על שום דבר אחר. מעליו אדם זקוק לאמצעי **ביטחון** שיעניקו לו **הישרדות וציבות**. מערכת בריאות איכותית, תעסוקה ורכוש, ומשפחה וחברים שיעניקו הגנה. אחרי שתי רמות הצרכים הקיומיים, מטפסים קומה: צרכים נפשיים ורוחניים. ראשית מבקשים **שייכות**: להיות חלק ממשהו שהוא גדול מאתנו, ליצור אינטימיות עם אדם אחר ולהשתייך לדת וקבוצה. מעליה עומד הצורך להשיג **הערכה וכבוד** מצד חברים נוספים בקבוצה, ומעל הכול עומד הצורך **במימוש עצמי**: להיות יוצר ותורם. כאן, לעניות דעתי, מתרחש המהפך בדור החדש והמודרני שלנו: אנו **מבקשים צרכים אחרים ממה שצרכו אבותינו**. אנו חיים בתוך **פירמידת מסלאו הפוכה** – ועד שלא נבין את זה, לא נציל את מערכת הנישואים. בעוד שבעבר היו הנישואים קודם כל דרך משותפת לילדים וגם דרך להתפרנס, משום שנשים לא עבדו. כיום עם התרופפות מוסדות הדת, ניתן להביא ילדים גם בלי נישואים, ונשים אינן זקוקות לגבר כדי להתפרנס. לכן, הנישואים הם קודם כל לשם המדרגות הגבוהות בפירמידה של מסלאו - **שותפות נפשית וקבלת הערכה**. וכאן מתרחש האסון: אנו לא מצליחים לחבר את ההבנה הזו למה **שמוטל עלינו להעניק**. שוב ושוב אומרים בני זוג: "מה היא רוצה? אני מביא לה כסף, אני מביא לה מעמד, יש לה כל מה שצריכה". והיא אומרת: "מהו רוצה? אני דואגת לבית, אני מתאמצת לעבוד ולפרנס, אני נותנת את כולי בשביל הילדים". שני הצדדים תקועים בעבר ולא מבינים שהיום כבר לא מתחננים בשביל כסף, היום מתחננים בשביל להרגיש קיים בעיני מישהו. ולכן כשם שלא היה עולה בדעת אדם לא להביא פרנסה, כך אין לוותר על הענקת הערך וההערכה לזולת.

הזולת כאדם עם זכויות יתירות. ולדעת הרמב"ם, זה הבסיס האמתי לקשר. כי כאמור לעיל, קודם משמחים את הזולת ומראים לו שהוא מרכז העולם ואז זוכים לשמוח יחד.

ג. נסיים בנקודה עצומה, שתחבר אותנו לחודש אלול: סוף-סוף יבוא אדם וישאל, למה עלי להתאמץ כל כך למען אשתי או בעלי? מדוע עלי ללכת מעבר לעצמי למען אחר?

הנה נקודה גדולה: פס הקול החסידי של אלול הוא הפסוק "קול דודי דופק, פתחי לי אחותי, רעיתי, יונתי, תמתי". הפסוק מעלה שאלה: מדוע פונה אליה הדוד בכינוי "אחותי"? היא הרי לא הייתה אחותו, אלא נערה זרה שפגש בין הכרמים? מה גם שצמד הכינויים "אחותי, רעיתי" הוא אוקסימורון? אחותו אינה יכולה להיות רעייתו, ורעייתו אינה יכולה להיות אחותו?

ניזכר בסיפור של מגילת שיר השירים: אלו ימי האביב בארץ ישראל. הגשם נגמר, השמש האירה, וריח פריחת אביב התפשט באוויר. נערה יצאה אל הכרמים והנה רועה צאן יפה עיניים. הוא הבטיח לשוב ולפגוש בה והיא חזרה העירה בעיניים חולמות ומלמלה את הפסוק "דודי לי ואני לו". היום עבר והלילה חלף והדוד לא הגיע. היא ביררה אצל שומרי העיר האם ראוהו? "מצאוני השומרים הסובבים בעיר, את שאהבה נפשי ראיתם? השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו? שחולת אהבה אני". אבל הם לעגו לתמימותה ועל הרועה ששכח אותה.

הגיע הלילה והיא הלכה לישון פגועה. כמעט נרדמה ואז נשמעה דפיקה: "קול דודי דופק, פתחי לי אחותי, רעיתי, יונתי, תמתי". היא השיבה בכעס: "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה? רחצתי את רגלי איככה אטנפם?". אבל הדוד לא וויתר, "דודי שלח ידו מן החור", הכניס ידו דרך חור הדלת כדי לפתוח אותה מהצד הפנימי ולהיכנס. בלב הומה קמה לפתוח – אבל הוא נעלם. שוב עמדה לבדה ואז החליטה שעכשיו תורה. "אני לדודי ודודי לי".

וכאן עולה כאמור השאלה על צעקת הכיסופים שקורא הדוד מעבר לדלת הנעולה: "פתחי לי אחותי, רעייתי"? כיצד אחותו יכולה להיות רעייתו?

שאלה דומה נשאלת הרבה קודם: כאשר אברהם ושרה מתמודדים מול חיילי פרעה, מבקש אברהם משרה: "אמרי נא אחותי את". ושוב עולה השאלה: מה פתאום להפוך את אשתו לאחותו? יתירה מכך: מדוע אינו מתנער ממנה לגמרי ואומר שהיא אישה זרה שעומדת אתו במכס? הוא הרי רוצה להציל עצמו מפניה ומוטב לו לנתק עצמו ממנה לגמרי?

בשיעור לפרשת לך לך השנה, הארכנו בנקודה מרוממת עד אין קץ: אברהם רוצה להציף את המחוובות ביניהם. הוא מבקש ממנה: תזכרי שאת לא רק אשתי, אלא אחותי, חצי נשמה אתי, ולכן הם לא יוכלו לחדור לתוך הקשר ולחללו.

אהבת "אחות" ואהבת "רעיה" אלו שני סוגים של קשר: אהבת "אחות" היא עצמית, היא חלק ממה שאני. אח ואחות חולקים רצף גנטי דומה, בית גידול וחוויות צמיחה דומות. כשמרים הנביאה נחלית בצרעת, אהרן קורא למשה להתפלל עבורה במילים "אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו". כלומר: חצי מהבשר שלנו נאכל בכאבה של מרים.

לעומת זאת, אהבת אישה, היא מחודשת. איש ואישה הם יצורים נבדלים שבחרו לכרוך את החיים זה בזה. לפיכך, אי אפשר להיפרד מאחות, אבל אפשר להיפרד מאישה.

מצד שני, מהסיבה הזו עצמה, האהבה לאחות היא שקטה. שכן הרעש וההתרגשות נוצרים מהחידוש, מההתגברות על המפריד. ואולם באהבה לאחות אין "סיפור". אין מניע לא טבעי שהופך את החיבור לכיבוש. האמורא עולה, כשהיה חוזר מבית הכנסת בערב שבת, היה נותן נשיקה לאביו ואמו ומנשק על כף יד אחיותיו. שכן (ראו לקו"ש 415/ו) לא הייתה זו נשיקה של התעוררות אהבה (דבר האסור בקרובותיו), אלא ביטוי של כבוד בין אח לאחותו. לעומת זאת, הקשר לאישה מלא סערה וגעגוע, שכן הריחוק יוצר את הקירוב.

כשאברהם פונה לשרה "אחותי את", הוא חותר לעומק החיבור ביניהם. הוא קורא בלהט, עד עכשיו היו חיינו טובים והספיק לנו להיות איש ואישה. אולם עכשיו מאיימים על הקשר שלנו, אנשים רעים תובעים להפריד בינינו. עלינו לזכור שאנו "אח ואחות". שני חצאי נשמה שנבראו יחד ורק נפרדו כדי לחזור ולהיפרד. כאשר לחץ עצום ממוטט את הקשר, כל השכבות נופלות ומתפרקות ומתגלה הקשר העצמי של "אחותי היא", ואת זה הם לא יוכלו לקחת לנו. אי אפשר להפריד אח מאחותו.

נשים לב שהיצורים היחידים שנבראו זה מתוך זה הם אדם וחווה. בעוד שכל בעלי החיים נוצרו נפרדים, זכר לעצמו ונקבה לעצמה, אדם וחווה נוצרו דבוקים גב אל גב או שחווה נבראה מהצלע שלו (ואכמ"ל). שכן בעלי החיים הם זרים שמתחברים לצורך הזיווג ונפרדים. לכן רוב בעלי החיים מחליפים זוגם לאורך החיים. האיש והאישה, לעומתם, הם חלקים של אותה נפש.

זה הביאור בשיר השירים: הרועה בגעגועיו פונה אליה בתואר "אחותי". כי במצב הריחוק שנוצר ביניהם, "רעייתי" לא מספיק. היא כועסת אליו, היא מאוכזבת ממנו, ולכן הוא זועק "פתחי לי אחותי". כלומר: נועדנו זה לזו באהבה פנימית של אח ואחות, שלא ניתנת להפרדה.

אחר כך הוא מוסיף: "פתחי לי רעייתי". שכן עוצמת הגעגוע והכיסופים הם כמו לאישה, שהיא דבר נפרד ולא כמו ל"אחות", שהיא מחוברת בקשר עצמי. וכך כשיתקרבו ויתאחדו, תהיה ביניהם הן השלמות העצמית של אח ואחות והן שמחת החיבור של איש ואישה.

במכתבי הרבי, מצאנו טיעון חזק בכיוון הזה. בעוד שהדרך לשכנע בני זוג לחזק את הקשר, היא באמצעות טיעונים כמו 'תחשבו על הילדים וכו'. הרבי העלה טיעון אחר: זאת התנגדות לזיווג של הקב"ה ביניכם. לעובדה שהפגישכם וחיבר ביניכם ואתם שני חצאי נשמה אחת. ועצם הידיעה הזו חוצבת את הכוחות הנסתרים כדי לגבור על הקושי.

4. ליקוטי שיחות לח/189: שניהם נישאו כדת משה וישראל ובירכו בשמחת חופתם את שבע הברכות בשמו של הקב"ה, ה' בירך אותם בילדים יוצאי חלציהם והוטלה עליה ועל בעלה אחת המצוות הגדולות – לגדלם ולחנכם, עד להביאם לחופה באופן הכי טוב, היינו שניהם יחד, בבית שלם. זהו אושרה האמתי (בעולם הזה ובעולם הבא) ושליחותה בפני כל מכירה וכל נשות בית ישראל.

בימים האחרונים שמעתי אנקדוטה מרטיטה: לפני בדיוק שנה, אירעה תאונה קשה על יד בית ההלוויות שמגר בירושלים. נהג אוטובוס איבד את השליטה ופגע באנשים שעמדו בתחנת אוטובוס. אישה ושתי בנות נהרגו במקום, והייתה גם אישה צעירה, חצי שנה אחרי החתונה, שנשואה לבנו של המלחין הלל פלאי, שנפגעה קשה. שתי רגליה נכרתו במקום והיא הייתה מורדמת ימים ארוכים.

כשהתעוררה וגילתה את מצבה, היא שאלה את בעלה הצעיר: "תאמר את האמת, אילו ידעת מראש איזה אסון יקרה לי, האם היית מתחתן איתי?".

בחור צעיר, עולמו חרב עליו, ושום בית ספר לא הכין אותו לשאלה כזו. הוא ענה: "ברור שאם זה היה קורה בצעירותך, לא הייתי בוחר בך. בחור בריא לא נושא אישה קטועת רגליים. אבל זה קרה אחרי החתונה, אחרי שכבר הקמנו את הבית, ולכן זה קרה לשנינו, ביחד, כאיש אחד...".

הקשר והדמיון לחודש אלול, מובן מאליו. הקב"ה מכריז לכל אחד ואחת: "פתחי לי אחותי". אנחנו לא רק איש ואישה שמסוגלים להיפרד, אלא אח ואחות שחוצבו ממקור אחד. חלק ממני נמצא בכך וחלק מכם נמצא בי. לכן מים רבים של שנה מבולבלת, לא יוכלו לכבות את אהבת האח והאחות.

כשיררדים למצרים ומתמודדים עם קשיים במילוי השליחות, עד ש"ותלקח שרה לבית פרעה", צריך לעצור ולעורר את נקודת הקשר העצמית. לרענן ולהזכיר שמעל ומעבר להיותנו "רעייתי", אנו קודם כל "אחותי", חלק אלוקה ממעל ממש. ומתוך זכירת היסוד של "אחותי", אפשר להתרומם ולהזדקף ולקבל כוחות לעבודה של "רעייתי" בבירור העולם.

לפני מאה שנה התמודדה חסידות חב"ד עם אחת התקופות הקשות בתולדותיה. המפלגה הקומוניסטית חיסלה את שלטון הצאר וטיפסה לשלטון. האדמו"ר הרש"ב הטלטל מממלכת חב"ד, ליובאוויטש, לעיר רוסטוב על נהר הדון והאופק היה קודר. בית הרבי התמודד עם עוני ורדיפות.

אחד הבחורים שבא ממשפחה מיוחסת והיה בעצמו מוכשר ופיקח, עבר משבר והחל לפלס דרכו החוצה. האדמו"ר הריי"צ קרא לו ואמר: "קשרו לך את הרגליים ואתה לא יכול להתרחק". הכוונה הייתה לדימוי מעולם הלול: כשלקחו את תרנגולי ההודו לשחיטה, היו קושרים להם את הרגליים כדי שלא יברחו. התרנגולים היו מטלטלים ומזעזעים את הכנפיים בחוזק, אבל לא ללכת ולהתרחק..."

לקו"ש כ/41: בחינות 'אחותי' ו'אשתי' הן שתי דרגות באהבת ה': האהבה המסותרת, שקיימת בכל יהודי בטבע תולדתו ולא שייך בה הפסק, היא בדוגמת האהבה בין אח ואחות, שהיא אהבה טבעית ולא שייך בה הפסק. אבל מטעם זה גופא, אין באהבה זו צימאון וכלות הנפש ואי אפשר להגיע בה לשלמות הייחוד. משא"כ האהבה שנוצרת מביורור הגוף ונפש הבהמית, היא בדוגמת האהבה בין איש ואישה, שאף ששייך בה הפסק, דווקא בה יש צימאון וכלות ועד לייחוד מוחלט...
שם 44: כאשר יורד הגוף לברר חלקו בעולם, במצרים – ערוות הארץ, יכולה להיות הו"א שהגוף שייך למצרים ועד ש'ותילקח שרה לבית פרעה', ואז צריך [להתחדש ו]להאיר בו האהבה העצמית ואור הנשמה בחינת 'אחותי', ועי"ז יכול להיות ביורור הגוף ונפש הבהמית.

בהערה⁷ הובא סיפור מופלא מהזמן האחרון.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁷ הרב נחום ערנטרוי הוא השליח בעיר ז'אפרוז'ה באוקראינה. זמן קצר לפני פרוץ המלחמה, שהפכה את העיר לאחת ממוקדי ההפגזות, נכנס יהודי למשרדו ופתח את סגור לבו. הוא סיפר על הקשיים בינו ובין אשתו ועל ההחלטה המתקמת בליבו לפרק את הבית. הרב ניסה לעודדו ולתת תקווה, אבל האיש היה נואש. ימים ספורים אחרי השיחה, הרב נסע לניו יורק וחשב להפתיע את ידידיו במתנה יהודית. הוא נכנס לחנות של תיקי טלית ותפילין וקנה כמה תיקים יפים. הגברת שעבדה שם, הצביעה על תיק ישן שמישהו השאיר תמורת תיק חדש שקנה והציעה לו לקחת אותו בחינם. התיק היה מרופט ובלוי, אבל היא לחצה עליו שייקח אותו. כשחזר לעיר, הזמין בין היתר את אותו אדם עמו נפגש לפני שיצא. הוא הראה לו את כל התיקים החדשים, אבל ההוא התעקש לקחת את הישן. אחרי מספר ימים הוא שב עם מכתב בעברית וביקש לשאול מה זה. הוא לא הצליח לפתוח את הרוכסנים בתיק הישן ומסר אותו לחייט שיתקן אותם והמכתב היה טמון באחד התאים. הרב נחום פתח וכמעט התעלף. היה שם מכתב מהרבי מלפני ארבעים שנה בדיוק, מחודש שבט תשמ"ב, לזוג שעמד להקים את ביתו, והרבי מברכם בנוסח המסורתי, שיראו חיים באושר ובצוותא. זאת הייתה הדרך של הרבי להדהד את המסר של אברהם: "אחותי היא". הקב"ה הפגיש ביניכם, חיייתם שנים ביחד וילדתם ילדים, אז כנראה שאתם חלקי נשמה אחת. איי, זה קשה?! אבל מי הבטיח שיהיה קל?...